

1944, september 2. Bratislava. — Zpráva šéfa hlavného úradu ríšskeho vodcu SS G. Bergera ríšskemu vodcovi SS H. Himmlerovi o prvých poznatkoch zo Slovenska, s návrhmi na bezprostredné opatrenia, najmä v otázke vojenského velenia nacistickým jednotkám nasadeným proti povstaniu.¹

Tajné.

Ríšsky vodca!

Prosím, aby som mohol podať stručnú situačnú zprávu za posledných 24 hodín. Nie z osobnej ješitnosti, ale preto, že pri mojom tunajšom nasadení sa prejavili niektoré veci, ktoré sa v podobnom prípade nesmú znovu opakovať.

1. V ranných hodinách 31. 8. 1944 som dostal rozkaz od adjutanta ríšskeho vodcu SS, SS obersturmbannführera Grothmanna. Nijaké informácie o situácii mi nemohol podať. Bolo nemožné dostať lietadlo, hoci aj najskromnejšieho typu. Preto som odcestoval vozom cez Viedeň. Premárnilo sa 10 cenných hodín.

2. Tzv. podriadenie splnomocnenému armádnemu generálovi nestačí. Pri všetkej lojalite existuje hlboký odpor, lepšie rečeno neodôvodnená, ale vždy prítomná ješitnosť, z čoho vyplývajú ťažkosti, ktoré sa nezlepšia velením veľmi arogantného plukovníka von der Heydt!

20. 7. je zabudnutý!

Celý operačný rozkaz pre Bratislavu je taký primitívny, že by neprešiel ani ako učňovská práca.

Ríšsky vodca! Vojska, ktorú tu teraz vedieme, je politická vojska, revolučná vojska! Vedie sa podľa iných zásad, podľa iných rozkazov než oficiálna, alebo ako to páni vravia, fair vojna. Preto je chyba, keď sa tieto veci posudzujú z vojenského hľadiska, a keď sa na základe toho vydávajú rozkazy. Revolučná vojska si vyžaduje iné opatrenia. Šéf štábu je v najlepšom prípade odborný poradca. V skutočnosti nie je schopný viesť. Že to doteraz išlo neúrekom dobre, nie je natoľko moja zásluha, ako zbabelosť a vyčerpanosť mojich kontrahentov.

Prosím, aby sa to nechápalo ako ješitnosť, ale svojou prítomnosťou som mohol zamedziť najhorším chybám a predovšetkým stanovil politickú formu zasahovania.

Ludin sa plne podriadil.

Dnes som vykonal návštevu u prezidenta. Predvídajúc veľa politických ťažkostí, navrhol som pánu prezidentovi vzhľadom na jeho oslabené zdravie, aby sa odobral do blízkosti ríšskych hraníc, aby sa mohol aspoň v najbližších večeroch poriadne vyspať. Mój návrh prijal veľmi vďačne, až s vnútornou úľavou, a ako som správne predpokladal, pripojili sa k pánu prezidentovi všetci členovia vlády. Dnes sú šťastí v Petržalke, vo Viedni alebo v nemeckom ochrannom pásme.

V priebehu dnešného dňa bude nová vláda.

Ako som už hlásil, dnes osvedčený šéf štábu Hlinkovej gardy Kubala prevzal funkciu veliteľa slovenskej bezpečnostnej polície. Neoficiálne ho podporujeme všetkými prostriedkami. Dnes som preradil do zbraní SS veliteľa slovenského ochranného sboru pre Slovensko, ktorý sa teraz formuje. Vyzerá poriadne, má dobré vojenské znalosti, Tiso ho suspendoval pre brutalitu v boji s partizánmi. Ako kmeňových dôstojníkov som dal napriek všetkým rozkazom vyškoliť 15 mladých dôstojníkov-príslušníkov Hlinkovej gardy na 8 týždňov v Sennheime. Až do dnešného dňa sa držali vynikajúco. Nechcel by som, aby sa tu oficiálne založila

¹ Údaje v zpráve porov. s Bergerovou a Ludinovou výpoveďou pred orgánmi Národného súdu v r. 1946 a 1947.

nová slovenská armáda, pomýšľam však vybudovať oddiel v počte až do 1000 mužov, ktorý by ako akcieschopná mobilná formácia bol vždy k dispozícii veliteľovi bezpečnostnej polície, bol by verne oddaný vodcovi a primerane tomu by bol aj platený a zásobovaný podľa nemeckých zásad, používal by — resp. rodinní príslušníci — aj nemeckú starostlivosť v prípade ranenia alebo smrti.

Podobne prevezmem aj plukovníka četníctva, ktorý vyšiel z c. k. četníctva. Pozná všetkých mužov, požíva veľkú úctu, osobne je statočný a veľmi poriadny.

Politicky sa vynára myšlienka, či by sme nemali využiť terajšiu priaznivú situáciu a dať nemeckému vyslancovi rozsiahlejšie plné moci. V tom prípade by ho však bolo treba vyňať zo Zahraničného úradu. Čudujem sa, ríšsky vodca, čo sa stalo z môjho Hansa Ludina. Zdá sa, že hlavnou zásadou Zahraničného úradu je vychovať nepevných ľudí. Smiem však ukázať na to, že voči mne sa choval bezchybne, a najmä jeho veľmi statočná žena sa čo najstatočnejšie držala, a tým podstatne prispela k ukludneniu situácie.

Naši chlapci vpochodujú do Bratislavy — ríšsky vodca, to je proste nepredstaviteľné. Je to takých 2000 alebo 3000 chlapcov ako môj Wolf, dôstojníci alebo poddôstojníci SS, sebavedomí, hrdí, pokojní, ničím neotrasiteľní; od tunajších Nemcov je tu, pravda, more kvetov, pri každom tanku a dele je ich na metráky — ríšsky vodca, nepreháňam — chlapci ich prijímajú tak radostne, no majú ostrý pohľad orlov a sú plne pripravení o pol sekundy neskoršie presne strieľať.

SS gruppenführer gróf Pückler konal pokojne a premyslene. Veliaceho generála armády — ostatne ináč veľmi poriadneho muža, ľahko prekonal a aj ja som mu vysvetlil, že prirodzene len jeden môže veliť, a to má byť poverenec ríšskeho vodcu SS. Ak mu teda „lojálnym spôsobom“ — aby nedal Slovákom zlý príklad — prenechá velenie, tak to preň z hľadiska velenia nič neznamená.

Pri niektorých dôležitých závodoch na strednom Slovensku možno zaistiť ešte veľké sklady benzínu, potravín a šatstva. Pückler zajtra ráno vyrazí. Dúfam, že do 4 dní bude záležitosť skončená.² V každom prípade, a o tom chcem ríšskeho vodcu zvlášť ubezpečiť, ďakujem za dôveru, ktorá sa mi touto úlohou prejavila.

Medzičasom sa vybavila už aj chorvátska záležitosť.

Som hrdý na to, že sa Poglavník napriek opačným tvrdeniam, ktoré sa ríšskemu vodcovi ústne i písomne predkladali, osvedčil ako verný muž a že moja návšteva v Záhrebe bola niečo viac než tzv. štátna návšteva s jedením, pitím — ženy aj tak neprichádzajú do úvahy — že som touto návštevou mohol snáď pomôcť ríšskemu vodcovi SS udržať pre nás blízky juhovýchod, alebo aspoň do istej miery urovnať tam pomery. Aj slepý dnes vidí, že Slovensko, Maďarsko, Rumunsko a Srbsko sú súčasťou veľkého mobplánu. Prosím, aby ste v mene ochranného oddielu SS predniesli vodcovi, že Vy so svojimi mužmi tento veľmi šikovný mobplán rozbijete.³

² 2. septembra o 20,45 hod. prišiel na Himmlerovo poľné veliteľské stanovište nasledujúci Bergerov súrny ďalekopis:

Tajná vec veliteľstva!

„Ríšsky vodca!

Situácia na Považí dnes veľmi nepokojná, SS-gruppenführer Pückler postupuje len veľmi pomaly, pretože vybavenie vozidlami prostredníctvom veliteľa v Čechách bolo veľmi zlé. Dnes som zalarmoval posledných mužov z môjho hlavného úradu, sformoval dve roty, ktoré zajtra ráno zasiahnu.

Prosím o rozkaz armádnemu veliteľovi v Čechách a na Morave, aby odvelil všetky voľné oddiely, ktoré sú na výcviku, do priestoru Bratislava—Považie. Podriadiť ich veliteľovi nemeckého ochranného pásma.

Dovolím si poukázať na to, že tam je najdôležitejší zbrojný priemysel a ohromný muničný sklad. Bol by som veľmi povďačný, keby mi ríšsky vodca SS zajtra v noci zatelefonoval (Bratislava OKW 20). Zajtra dopoludnia po porade o situácii odcestujem k nasadeným jednotkám.

Berger, v. r.

SS-obergruppenführer.“

(The National Archives of the United States, Washington Microcopy „T-175“, roll 130/2 656 953-2 656 954. Originál ďalekopisného záznamu. (Preložila HT.)

³ V knihe „Zločiny proti Evropě“ interpretuje V. Král, opierajúc sa zrejme o ďalší materiál,

412 Ostatne, dlho sa nebudem pozeraf na terajší stav velenia. Musí sa rozpustiť a ihneď dopraviť do vlasti:

1. Armádna misia.
2. Početné vojenské a správne služobne.
3. Výzbroj.

4. Možno odsunúť veliaceho generála. Tak ako on, viem viesť aj ja. Navonok ponechať novú vládu. Vše možnou zdvorilosťou jej dodať sebadôveru. V ostatnom vládnúť v záujme ríše.

G. Berger
SS obergruppenführer

The National Archives of the United States, Washington. Microcopy „T-175“, roll 75/2593 644—2593646. Originál. Strojopis. (Preložila HT.)

230

1944, september 2. [Banská Bystrica.] — Nariadenie náčelníka štábu veliteľstva čs. armády na Slovensku pplk. J. Goliana, týkajúce sa obrany povstaleckého úseku pri Strečne.

Vec: Boje o Strečno — prísun posíl.

Na dobytie sútesky Strečno posielam Vám jeden práp[or]¹ pechoty.

Dve batérie del. sú už na ceste k Vám.

Použite aj prápor Oškvarokov z Příbovic, nakoľko [...] dnes už zbytočný — údolie Nítry je veľmi dobre zaistené skup[inou] Weinhold (SV Zem. Kostofany).

túto časť Bergerovej zprávy takto: „Podle korespondence mezi Bergerem a Himmlerem lze soudit, že byly připraveny víceméně ve stejný okamžik povstalecké akce v Rumunsku, Maďarsku, Chorvatsku a na Slovensku. Berger tvrdí, že tento plán byl prý včas poznán pomocí SD a rozbit. Je příznačné, že i londýnský materiál naznačuje, že tyto akce byly koordinovány.“ (C. d., Praha 1964, s. 426.)

V tejto súvislosti upozorňujeme na súrny ďalekopis šéfa Volksdeutsche Mittelstelle Lorenza Himmlerovi. Lorenz hlási 2. 9. 1944 toto:

„Ríšskemu vodcovi SS.

SS hauptsturmführer Kienast oznámil v prítomnosti obergruppenführera Winkelmana SS obersturmführerovi Rimannovi, ktorý sa práve vrátil z Budapešti, toto:

Je známe, že Angličania plánujú pristáť s výsadbárskymi oddielmi na taktiež známom mieste v Maďarsku. Honvédi majú rozkaz podriaďiť sa v takomto prípade anglickým oddielom.

Deliaca čiara od soviетov v severojužnom smere približne pozdĺž toku Dunaja. Čas výsadky asi 6. až 30. september. Pre takýto prípad generálpukovník Guderian nemohol počas svojho pobytu v Budapešti prisľúbiť nijaké oddiely.

Nemeckými oddielmi v Grécku možno disponovať len prostredníctvom veliteľského štábu wehrmachtu.

SS obersturmbannführer Weibgen na môj príkaz letecky doručí vedúcim národnej skupiny zvláštne pokyny pre takýto prípad. Lorenz, v. r. SS obergruppenführer.“

(The National Archives of the United States Washington. Microcopy „T-175“, roll 130/2 656 958 — 2 656 959. Originál ďalekopisného záznamu. (Preložila HT.)

¹ Ako sme už uviedli, písomnosti povstaleckého armádneho veliteľstva sú čiastočne poškodené, najmä na pravom okraji jednotlivých listov. Chýbajúce slová, event. časti slov, dávame do hranatej zátvorky rovnako ako vo všetkých ostatných prípadoch, keď naznačujeme priamo v texte zásah editora. Pokiaľ bolo možné, doplnili sme chýbajúce slová alebo ich časti podľa súvislosti, v ostatných prípadoch naznačujeme chýbajúce slová alebo jedno slovo tromi bodkami.